***Володимир БІЛАНЮК***
*кандидат географічних наук, доцент,*
*декан географічного факультету,*

***Євген ІВАНОВ***
*доктор географічних наук, професор,*
*завідувач кафедри конструктивної географії і картографії*

*Львівський національний університет імені Івана Франка*

## ГЕОГРАФІЧНІ СТАЦІОНАРИ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК НАУКОВІ І НАВЧАЛЬНІ ПОЛІГОНИ

Географічні стаціонари є фундаментальними полігонами для сучасної географічної науки та освіти, оскільки вони функціонують як унікальні природні лабораторії. Стаціонарні дослідження, на відміну від експедиційних, дають змогу здійснювати безперервний, багаторічний моніторинг геосистем, що є важливим для розуміння змін клімату та довкілля. Географічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка проводить наукову і навчальну роботу на чотирьох стаціонарах: Дністерському, Розтоцькому, Чорногірському та Шацькому. Стаціонари охоплюють основні природні регіони Західної України (Карпати, Передкарпаття, Розточчя, Полісся) й оптимально придатні для наукових досліджень і навчання студентів у польових умовах [1–4].

***Дністерський географічний стаціонар*** функціонує як полігон для проходження навчальних практик з 1959 р. Він розміщений у селищі Єзупіль Івано-Франківської області. Тут спостерігаємо повний комплекс флювіальних і схилових утворень, карст, відслонення четвертинних і дочетвертинних відкладів, різноманітний ґрунтово-рослинний покрив. Полігон приурочено до долин Бистриці і Дністра та району Бистрицько-Тлумацької височини. Від 1960-их рр. дослідження проводять П. Цись, М. Андріанов, Я. Кравчук, Д. Стадницький, П. Климович, І. Ковальчук, Р. Сливка, А. Богуцький, Р. Гнатюк та ін., групи археологів історичного факультету на чолі з О. Ситником. У районі проводять палеогеографічні, геоморфологічні та археологічні дослідження під керівництвом проф. А. Богуцького, разом з фахівцями України й Польщі.

У навчальному корпусі стаціонару є стенди, що містять зразки звітних матеріалів геологічного, геоморфологічного та геоботанічного

розділів комплексної навчальної практики. Зокрема, геологічні, тектонічну та геоморфологічні карти району проведення практики і прилеглих територій, зразок геолого-геоморфологічного профілю через навчальний трансект, зведена стратиграфічна колонка, зразки карти фактичного матеріалу та умовних позначень до геологічних і геоморфологічних карт тощо. На окремому стенді подано аерофотознімок околиць стаціонару, який охоплює долини Дністра і Бистриці і прилеглі ділянки Бистицько-Тлумацької й Прилуквинської височин та Бурштинського Опілля. На стаціонарі проводили геологічний і геоморфологічний розділи комплексної навчальної практики студентів-географів.

***Розтоцький ландшафтно-геофізичний стаціонар*** створений у 1968 р. за ініціативи проф. К. Геренчука внаслідок реорганізації метеорологічної обсерваторії, яка вже тривалий час функціонувала у Львівському університеті й неодноразово змінювала своє розташування. Стаціонар знаходиться на території астрономічної обсерваторії у селищі Брюховичі за 12 км на північний захід від центру Львова, в межах горбогірного пасма Розточчя з буковими лісами. Стаціонар з 1970 р. накопичує цілодобові актинометричні та метеорологічні дані. На стаціонарі та в його околицях здійснюють режимні вимірювання таких властивостей ландшафтних комплексів: компонентів радіаційного, водного та теплового балансів; динаміки сніготанення; динаміки біомаси лучних та лісових ценозів; сезонної динаміки фізичних та фізико-хімічних властивостей ґрунтів; структури ярусів рослинності і ґрунту; градієнтів приземного шару повітря. На стаціонарі проводять практичні заняття студентів з кліматологічних і ландшафтно-геофізичних дисциплін. Організатором і беззмінним науковим керівником стаціонару до 2019 р. був доц. Б. Муха, а нині – доц. Б. Яворський. Окремі результати досліджень описані у монографії Б. Мухи «Розтоцький ландшафтно-геофізичний стаціонар» (2010).

***Чорногірський географічний стаціонар*** започаткував проф. Г. Міллер у 1978 р. Стаціонар розташований у днищі долини верхів'я р. Прут на віддалі 6 км від г. Говерла на території Карпатського НПП. Тут, у межах невеликого гірського водозбору, наявні стрімкі ландшафтно-екологічні градієнти – від помірно прохолодних букових лісів до дуже холодних альпійських лук. Це робить стаціонар вигідним полігоном моніторингу довкілля й польового навчання студентів. На стаціонарі з 1979 р. облаштовано метеостанцію, а з 2000 р. виконують цілодобові метеорологічні спостереження на відкритому й лісовому майданчиках, фенологічні спостереження та гідрологічні вимірювання на р. Прут та притоках Припір і Фовресок. На стаціонарі проводять ландшафтний,

мікрокліматичний, гідрологічний, геоботанічний, природоохоронний і гірський розділи комплексної навчальної практики студентів-географів. Значний внесок у розвиток полігону й режимних спостережень зробив проф. А. Мельник, який був науковим керівником стаціонару протягом 1994–2020 рр. Особливості стаціонару описані у навчальному посібнику «Чорногірський географічний стаціонар» (2003) і монографії Б. Мухи «Топоклімати Чорногори» (2017).

***Шацький біолого-географічний стаціонар*** створено у 1974 р. Розміщений стаціонар в межах Ковельського району Волинської обл., на західному березі озера Пісочне, що належить до озер Шацької групи. Географічні дослідження на стаціонарі розпочалися з ініціативи проф. К. Геренчука після облаштування метеомайданчика на узбережжі та гідро- й метеопостів на пірсі. Проводилися геоекологічні дослідження. Влітку – ландшафтне картування, вимірювання температурного режиму озера, метеорологічні вимірювання (на березі й над водою), гідрохімічні дослідження води та донних осадів. Узимку, виконували снігомірне знімання та батиметричні проміри через льодовий покрив на озерах Пісочне, Кримне, Мошне, Перемут; після чого складено карти дна цих озер. Дослідження проводили доценти М. Кіт, Б. Муха, Б. Свидницький, Г. Проць, Н. Карпенко та ін. Значний обсяг робіт виконано спеціальною міжфакультетською групою «Шельф», керівниками якої були доценти Г. Проць і Н. Карпенко. Нині стаціонар використовують для навчальних практик для студентів заочної форми навчання та виробничих практик під час написання кваліфікаційних робіт, а також екологічних акцій.

Без географічних стаціонарів неможливо якісно підготовити сучасного фахівця-географа, як і неможливо отримати тривалі й точні ряди наукових даних про стан природного середовища. Вони служать діючими полігонами, де відбувається трансформація теоретичних знань у практичні професійні навички.

**Список використаних джерел:**

1. Біланюк В., Іванов Є. Географічна освіта і наука у Львівському університеті: історія і сьогодення. *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій*. 2023. Вип. 1(15). С. 3–19.

2. Біланюк В., Іванов Є. Географічна освіта, наука і практика у Львівському університеті: історія і сучасність. *Географічна наука і практика: виклики епохи*: матер. міжнарод. наук. конф. У 3-ох т. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. Т. 1. С. 5–11.

3. Географічний факультет. До 130-річчя географії у Львівському університеті / за ред. В. Біланюка, Є. Іванова. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 92 с.

4. Географічний факультет: до 140-річчя географії у Львівському університеті / за ред. В. Біланюка, Є. Іванова. Львів : Простір-М, 2023. 122 с.